

VANA TESTAMENDI KOLM VÄGEVAT MEEST

1. AABRAHAM (IISAKU OHVERDAMINE)

NB! Suurenda pilti!

Caravaggio. Iisaku ohverdamine. Õli lõuendil. Galleria degli Uffizi, Firenze.

Juutide ja araablase esiisa AABRAHAM (moslemite e. muhameedlaste **Ibrahim**) oli pärit Uuri linnast Sumerimaal, mis asus Lõuna-Mesopotaamias praeguse Iraagi territooriumil. Juba varases nooruses kuulis Abraham salapäraseid hääli ja nägi imelisi unenägusid.

Mesopotaamlastel oli palju jumalaid, Abrahamiga vestles aga ainujumal Jehoova (Jahve). See jumal andiski Abrahamile unes nõu kodumaa maha jätta ja **Kaananimaale**¹ (praeguse *Iisraeli maa-aladele*) elama asuda.

Nii ületaski Abraham ühel kaunil päeval koos oma naise SAARA, vennapoja Loti, sulaste ja loomakarjaga Jordani jõe ja seadis end sisse Kaananimaal. Need sündmused toimusid ligi 20 sajandit enne meie ajaarvamist, seega umbes 4000 aastat tagasi.

Möödusid aastad. Abrahamist sai halli habemega vana mees ja tema naisest Saarast vana naine. Neil oli suur loomakari ja kodus kõik, mis eluks vaja, kuid neil polnud lapsi. Kellele jätta nii suure vaevaga saadud vara? Lõpuks heitis mees ühte Egiptusest pärit teenijanna **Haagariga**. Möödus üheksa kuud ja Haagar tõi ilmale poisslapse, kes sai nimeks **Ismael**.

Ajapikku võttis jumal ka Saara siiraid palveid kuulda: eakas naine jäi lapseootele ja üheksa kuu pärast sünnitas ka tema poja. Poisile pandi nimeks **Iisak**. Vana Testamendi Moosese 1. raamatus on kirjas, et Abraham oli 100 aastat vana, kui ta poeg Iisak sündis.

Ühel päeval ütles Saara mehele:

Kihuta minema see teenija ja tema poeg, sest selle teenija poeg ei või pärida koos minu poja Iisakuga... Ja Abraham tõusis hommikul vara, võttis leiva ja veelähkri ning andis Haagarile, pannes need temale selga, samuti lapse ja saatis ta minema Ja tema läks ning eksles Beer-Seba kõrbes.

Teadke, head lugejad, et Haagar ei hukkunud oma pojaga kõrbes. Saatuse tahtel jõudsid nad välja ühte oaasi, kus õnnetu naine poja üles kasvatas. Kui Ismael meheikka jõudis, leidis ema talle naise Egiptusest. Ismaelist sai araablase ja beduiinide esiisa. (Kas ei pärine juutide ja araablase halb läbisaamine neist kaugetest aegadest?) Meid aga huvitab praegu hoopis Abrahami teise poja elutee.

Iisakust kasvas nägus noormees. Ta oli sõnakuulelik ning abivalmis. Vanemad armastasid oma poega meeletult. Jumal aga tahtis Aabrahami usu proovile panna. Ühel päeval sai mees Jehoovalt käsu minna Morija mäe jalamile, teha sinna põletusaltar ja ohverdada sellel oma ainus poeg. Moosese 1. raamatust loeme:

Ja kui nad jõudsid paika, millest Jumal temale oli rääkinud, ehitas Aabraham sinna altari, ladus puud, sidus kinni oma poja Iisaku ja pani ta altarile puude peale. Ja Abraham sirutas käe ja võttis noa, et tappa oma poeg. Aga Issanda ingel hüüdis teda taevast ja ütles: Aabraham, Aabraham! Ära pane kätt poisi külge ja ära tee temale midagi, sest nüüd ma tean, et sa kardad Jumalat ega keela mulle oma ainsat poega. Ja Aabraham tõstis oma silmad üles, vaatas, ja enne, üks jäär oli rägastikus sarvepidi kinni. Ja Aabraham läks ning võttis jäära ja ohverdas selle põletusohvriks oma poja asemel.

NB! Suurenda pilti!

Rembrandt. Iisaku ohverdamine. Õli lõuendil. Ermitaaž, Peterburi.

Aabraham elas väga kõrge vanuseni. Kui tema naine Saara suri 127. eluaastal, siis Aabraham ise oli surres 175 aastat vana. Nüüd kerkib küsimus, kuidas oli tolle aja kasina elu juures võimalik nii vanaks elada. Üks oletustest on selline: et sealse kliimas saab põldudel koguda mitu saaki aastas, võisid ka tolle aja inimesed oma vanust arvestada saakide järgi. Teine põhjendus: legendides ja muistendites tähendavad arvud 100 või 1000 tihti "väga palju". Siit ka järeldus: kui Saara elas väga vanaks, siis tema mees Aabraham elas veelgi vanemaks.

Iisak abiellus Rebekaga ja neil sündisid kaksikud pojad Eesav ja JAAKOB. Niisiis oli Aabraham Jaakobi vanaisa. Jaakobi ja tema 12 poja saatusega tutvute järgmises peatükis.

Jaakobi poegade järeltulijaid e. juute on tänapäeval *circa* 13 miljonit. Iisraelis elab praegu ligi 5,7 miljonit. Väga palju juute elab hajutatult maailma erinevates riikides: USA-s 5,2 miljonit (mõningatel andmetel 5,7 miljonit), Prantsusmaal 0,5 miljonit, Kanadas ja Ühendatud Kuningriigis 0,3 miljonit. Eesti juutide arv ulatub paari tuhandeni. Meie kooli juudi lapsed on alati olnud väga head õpilased. Nad on seda ka praegu.

Iisaku ohverdamise teema on paelunud paljusid kunstnikke, eriti renessansiajastul, kuid ka hiljem (Rubens, Rembrandt, Caravaggio jt.). Tavakohaselt kujutatakse puuhalgudel lebavat kinniseotud kätega Iisakut ja tema kõrval teravat nuga käes hoidvat Aabrahami; taamal seisab jäär ning õhus hõljub ingel, et peatada Aabrahami käsi.

NB! Suurenda pilti!

Rembrandt. Iisaku ohverdamine. Kuivnõel. Albertinum, Viin.

Huvitav on võrrelda Vana Testamendi praegust lõiku Uue Testamendi ligilähedase juhtumiga. Jehoova tahtis Aabrahami usu proovile panna ja soovitas tal tappa lihase poja Iisaku. Kuidas toimis Kristus, kui soovis oma õpetuse järgijaid proovile panna? Vastuse leidmiseks avame Matteuse evangeeliumi peatüki 19, kus on alalõik „Rikas noormees ja igavene elu”:

Ja vaata, üks mees astus Jeesuse juurde ja ütles talle: „Õpetaja, mida head ma pean tegema, et saaksin igavese elu?”

Aga Jeesus ütles talle: „Miks sa mult küsid, mis on hea? Üksainus on, kes on hea. Ent kui sa tahad elada täiuslikult, siis pea kinni käskudest!”

Noormees küsis temalt: „Missugustest?” Jeesus vastas: "Sa ei tohi tappa; sa ei tohi abielu rikkuda; sa ei tohi varastada; sa ei tohi valet tunnistada; sa pead oma isa ja ema austama ning armastama oma ligimest nagu iseennast."

Noormees ütles temale: „Seda kõike ma olen teinud. Mis mul veel puudub?”

*Jeesus ütles talle: „Kui tahad olla täiuslik, siis **mine müü oma varandus ja anna vaestele**, siis on sul varandus taevas, ja tule ning järgi mind!”*

Kui noormees seda kuulis, lahkus ta kurvalt, sest tal oli palju vara.

Ja Jeesus lisas: „Hõlpsam on kaamelil minna läbi nõelasilma, kui rikkal Jumala riiki pääseda!”

Meie päevil võib Jeesuse sõnu tõlgendada nii: „Kanna kogu raha, mis sinu pangakaardil, vaegnägijate tarbeks „Jõulutunneli” arvele, ja tule ning järgi mind!

¹**Kaananimaa** – Vahemere ja Jordani jõe vahel paiknev maa-ala. Roomlased kutsusid seda maad **Palestiinaks**, sest siin elasid kunagi vilistid (*heebrea k.: pelištin*). Tänapäeval kutsutakse palestiinlasteks samal territooriumil elavaid araabia keelt kõnelevaid inimesi, seega siis Ismaeli järglasi. Osadel neist on Iisraeli kodakondsus, osa neist soovivad luua iseseisvat Palestiina riiki.

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Kust oli pärit juutide ja araablaste esiisa Aabraham (Ibrahim)?
2. Kuidas kujutad ette Jehoova vestlusi Aabrahamiga?
3. Kus asus Kaananimaa? Kuidas nimetati seda maad Jeesuse eluajal? Kuidas nimetatakse seda maa-ala tänapäeval?
4. Kui vana oli Saara, kui ta sünnitas Iisaku?

5. Jehoova tahtis Aabrahami usu proovile panna ja soovitas tal tappa lihase poja Iisaku. Kuidas toimis Kristus, kui soovis oma õpetuse järgijaid proovile panna?
6. Kes oli Aabraham Jaakobile?
7. Kui palju juute elab tänapäeval Iisraelis? Millises riigis elab peaaegu sama palju juute?
8. Milline on Iisraeli pealinn? Milline rahvas peab samuti seda linna oma pealinnaks?
9. Kuidas kutsutakse samal territooriumil elavaid araabia keelt kõnelevaid inimesi tänapäeval?
10. Mis ajast pärineb vaen juutide ja selle rahvuse vahel?
11. Nimeta eesti kultuuritegelane, kes on rahvuselt juut.
12. Nimeta viimase 2000 aasta kuulsaim juut.

2. JAAKOB JA TEMA KAKSTEIST POEGA (JOOSEP JA TEMA VENNAD)

Aabrahami lapselapsel Jaakobil oli erinevate naistega 12 poega. Kahe viimase poja – JOOSEPi ja BENJAMINI ema oli RAAHEL, keda Jaakob oma naistest kõige enam armastas. Raahel suri Benjamini ilmale tuues. Pärast seda kurba sündmust tundus, et Jaakob eelistab Raaheli kaht poega ülejäänud kümnele.

Kord rääkis Joosep vendadele, et ta näinud kummalist und: kõik vennad olid põllul viljavihke sidumas, Joosepi vihk tõuseb üles ja jääbki püsti seisma, üheteistkümne venna vihud ümbritsevad Joosepi vihku ja kummarduvad selle ees. Vennad hakkasid sellest päevast alates Joosepit vihkama ja kiusama.

Teine kord nägi Joosep unes, et päike, kuu ja üksteist tähte kummardasid tema ees. Seekord pahandas ka Jaakob: „Kas sa tahad siis öelda, et sinu isa ja üksteist venda tulevad sinu ette maani kummarduma?” Nüüd oli vendade kannatus lõppenud ja nad otsustasid Joosepi tappa.

Ühel päeval, kui vanemad vennad olid lambaid karjatamas, käskis isa Joosepil vaatama minna, kas poisid on elus ja terved ning kas kari on alles. Seda vennad ootasidki. “Sealt ta tulebki, see unenägude seletaja! Teeme talle otsa peale!” karjusid nad üksteise võidu. Ainult vanem vend RUUBEN tahtis Joosepit päästa. Ta tegi vendadele ettepaneku Joosepit mitte surmata, vaid heita ta lähedal asuvasse kaevu (ta lootis, et saab õhtu saabudes venna kaevust välja aidata). Nii tehtigi. Õnneks oli kaev tühi.

Kui vennad keha kinnitama asusid, möödus neist kaupmeeste karavan, mis suundus Egiptusesse. Ühel vendadest tuli mõte Joosep kaupmeestele maha müüa. Joosep tõmmati kaevust välja ja müüdi kahekümne hõbetüki eest võõramaa meestele. Kui Ruuben õhtul vennale appi tõttas, polnud kaevus kedagi. Ta jooksis poiste juurde, puhkes nutma ja hakkas hädaldama: “Mida me nüüd isale ütleme?”

NB! Suurenda pilti!

Diego Velázquez. Jaakob näeb Joosepi veriseid riideid. Escorial, Hispaania

Vennad leppisid kokku, et nad tapavad ühe siku, määrivad selle verega Joosepi riided kokku, viivad need isale ja ütlevad, et metsloomad tapsid ja sõid poisi ära. Kui Jaakob seda kuulis, puhkes ta nutma ja käristas suures ahastuses oma riided lõhki. Ja ta leinas oma lemmikpoega väga kaua.

Egiptus oli tolle aja kohta väga kõrge kultuuri ja arenenud teadusega maa. Joosep oli Egiptusesse sattudes seitsmeteistkümnene. Ta oli väga nägus noormees, mistõttu tema eest nõuti nii kõrget hinda, et säärane summa oli jõukohane üksnes vaarao ihukaitsepealikule. Oma laitmatu käitumise, aususe ja selge mõistusega võitis Joosep majaperemehe poolehoidu ning peagi tegi see temast oma vara ja majapidamise hooldaja. Joosep teenis teda hästi, aga nagu öeldakse – õnn on petlik. Joosepi kenadus hakkas silma peremehe naisele, kes noorukile enam rahu ei andnud. Naine solvus, kui Joosep endale kindlaks jäi, ja kättemaksuks valetas oma mehele, et Joosep olla teda häbistanud. Seepeale pani vaarao ihukaitsepealik Joosepi vangikongi. Ent kuuldused Joosepi suurest tarkusest levisid ka vangimüüride vahelt üle kogu maa.

NB! Suurenda pilte!

a) Vaarao Echnatoni abikaasa Nofretete (XIV saj. eKr). Riiklikud Muuseumid, Berliin

b) Tüüpiline egiptuse seinamaal. Jahilkaik soos.

Kord nägi vaarao unes, et ta seisab Niiluse kaldal ja sel hetkel väljub jõest seitse prisket lehma. Kui aga lehmad hakkasid kaldal rohtu sööma, tuli jõest veel seitse lehma, kuid need olid väga kõhnad ja viletsad. Mis aga kõige imelikum – lahjad lehmad sõid suured ja prisked lehmad ära.

Keegi ei suutnud vaarao unenägu ära seletada. Kutsuti kohale Joosep, kes rääkis järgmist. Seitse rammusat lehma tähendavad seitset viljarikast aastat, mil Egiptuses valitseb üldine

heaolu. Siis järgneb seitse põua-aastat, mil mitte ainult Egiptuses, vaid ka naabermaades valitseb nälg. Joosep soovitas vaaraol põlluharijatelt üks viiendik saagist oma aitadesse koguda, et näljaajal oleks, millega rahvast toita. Vaarao taipas kohe, mis mehega tegemist, ja määras Joosepi kogu Egiptuse asevalitsejaks. See juhtus ajal, mil Joosep oli kolmkümmend aastat vana.

Läkski nii, nagu Joosep oli ennustanud. Seitsmele külluseaastale järgnesid põud ja nälg. Egiptuses olid aga vaarao viljaaidad täis leivavilja, mida jätkus nii oma rahvale kui ka müügiks võõrastele.

Kui Jaakob Kaaninimaal kuulis, et Egiptuses müüakse vilja, saatis ta oma pojad ostureisile. (Ega need maad teineteisest väga kaugel asunudki. Ka tänapäeval on Egiptusel ja Iisraelil ühine piir.)

Kuulnud, et viljaostjate seas on tema kaasmaalasi, tahtis Joosep meestega kohtuda. Ta tundis kohe oma vennad ära, aga vennad teda mitte. Ta laskis meestel kõnelda, kes nad on ja kust nad tulevad.

Nüüd tegi Joosep kurja näo, nagu ei usuks ta meeste juttu. “Me jätame teid siia, et uurida, ega te pole maakuulajad, kes nuhivad meie riigi piiripunkte,” seletas Joosep meestele.

Kolme päeva pärast kutsus ta vennad jälle enda ette. Ta laskis tõlgil öelda, et kõik võivad koju minna, üks aga peab pantvangiks jääma. “Tooge oma noorim vend siia, siis jääb pantvang ellu. Kui ei, siis ta sureb,” lausus Joosep. Ta laskis meestel kotid viljaga täita ja käskis neil teele asuda. Kodus avastasid vennad, et nende kottides olid vilja peal ka nende kukrud sellesama rahaga, mille nad viljaostuks kaasa olid võtnud.

Peagi sai Jaakobi kodus jälle leib otsa ja isa võttis nõuks pojad Egiptusesse teisele ostureisile saata. Vennad kostsid, et ilma Benjaminita pole mõtet teekonda ette võtta. Mida teha? Valikut ei olnud. Nii asutigi teele koos Benjaminiga.

Kui nad Egiptuses Joosepi kotta jõudsid, laskis too oma teenritel uhke lõuna valmistada ja kõik mehed paluti majja. Pärast lõunasööki täideti vendade kotid viljaga ja jälle pandi vilja peale meeste kukrud, Benjamin kotti käskis Joosep oma sulasel hõbepeekri panna. Linnast lahkumisel mehed peatati, avati kotid, leiti raha ja peeker. Nad toodi taas Joosepi ette, kes lubas kõigil peale Benjamin kotta koju minna. Selle peale astus Juuda ette ja palus Benjamin tema vastu välja vahetada, sest isa ei ela üle noorima poja kaotust. Kuulnud, et Jaakob elab, puhkes Joosep nutma ja lausus vendadele emakeeles: “Kas te siis mind ära ei tunne? Ma olen teie vend Joosep!” Ta embas oma nooremat venda, siis ka teisi vendi, kes tema ees põlvitasid, ja jätkas: “Tõtake mu isa juurde ja öelge, et tema poeg Joosep on Egiptuse asevalitseja! Asugu isa kohe teele Egiptusesse, kus ta saab elupaiga minu läheduses. Tulgu kõik meie sugulased koos oma vara ja loomadega siia.

Loomulikult rääkis Joosep ka vaaraole, et kavatseb kogu oma suguseltsi Egiptusesse tuua. Vaarao kiitis selle mõtte heaks, sest heebrealasi peeti töökateks ja ausateks inimesteks.

Nii saabuski Jaakob kogu oma suguseltsiga Egiptusesse. Siin elas ta veel seitseteist aastat. Surma eel palus ta Joosepit, et too viiks tema põrmu Kaananimaaale. Joosep täitis isa palve.

NB! Suurenda pilte!

a) Gustave Doré. Jaakob maadlemas Jumalaga. Piibli illustratsioon.

b) Rembrandt. Jaakob õnnistab Joosepi lapsi. Riiklik Kunstimuuseum, Kassel.

Jaakobit kutsuti ka **Iisraeliks**, sest ta oli nooruses maadelnud Jumala endaga. (Mees maadles unes tiivulise olendiga.) Iisrael ongi tõlkes “Jumalaga võitleja”. Alates Jaakobist nimetatakse temast ja tema soost võrsunud heebrealasi israeliitideks (juutideks). Neid sündis aja jooksul Egiptuses üha rohkem ja rohkem. Joosep oli israeliitidele kindlustanud Egiptuses hea elujärje ja paljud neist hakkasid pidama Egiptust oma kodumaaks. Olles egiptlaste hulgas vähemuses, ei jäänud neil muud üle, kui mõelda oma järeltulijate heale kasvatusel. (Nii oli ka eestlastega, kes pärast Teist maailmasõda võõrsile sattusid.).

Jaakobi kaheteistkümnest pojast pärinevadki juudi rahva kaksteist suguharu. Iga suguharu kandis ühe Jaakobi poja nime.

Jaakobi poegade järeltulijaid e. juute on tänapäeval *circa*¹ 13 miljonit. Neist 5,7 miljonit elab Iisraelis, kus on kaks riigikeelt: **heebrea keel** ja araabia keel. Väga palju juute elab hajutatult maailma erinevates riikides: USA-s 5,2 miljonit (teistel andmetel 5,7 miljonit), Prantsusmaal 0,5 miljonit, Kanadas ja Ühendatud Kuningriigis 0,3 miljonit. Eestis elab praegu *circa* kaks tuhat juuti. Meie kooli juudi rahvusest lapsed on ikka olnud väga head õpilased. Nad on seda ka praegu.

Juudi rahvuse kõige kurvem episood viib meid kokku mõistega HOLOKAUST (*kr. keeles ohvrilooma tuhaks põletama*). Selle sõna all me mõtleme juudi rahvuse hävitamist II maailmasõja (1939 – 1945) eel ja ajal. Sellega viidi ellu Adolf Hitleri rajatud Saksa natsionaalsotsialistliku partei ideoloogiline programm natslikul Saksamaal (1933 – 1945). Sel ajavahemikul hävitati ligi 6 miljonit juuti. Koos teistest rahvustest vangidega ulatub holokausti ohvrite arv 11 miljonini, mõningatel andmetel 15 miljonini.

¹**circa** [tsirka] – ladina k.: umbes, ligikaudu

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Kus asus Kaananimaa? Kuidas nimetati seda maad Jeesuse eluajal? Kuidas nimetatakse seda maa-ala tänapäeval?

2. Kes oli Aabraham Jaakobile?
3. Kust sai tänapäeva Iisrael oma nime?
4. Lihtsast juudi karjapoisist Joosepist sai Egiptuse riigi teine mees. Ehk oskad nimetada veel kedagi, kes on teinud niisama hiilgava või veelgi hiilgavama karjääri?
5. Miks Joosep oma nooremat venda Benjamini vanematest vendadest enam armastas?
6. Mitu erinevat juudi suguharu elas Egiptuses? Põhjenda, miks just see arv!
7. Kui palju juute elab tänapäeval Iisraelis?
8. Milline on Iisraeli pealinn? Milline rahvas peab samuti seda linna oma pealinnaks?
9. Kuidas kutsutakse samal territooriumil elavaid araabia keelt kõnelevaid inimesi tänapäeval?
10. Mis ajast pärineb vaen juutide ja selle rahvuse vahel?
11. Milliseid keeli kõneldakse tänapäeva Iisraelis?
12. Kust tuleb sõna *HOLOKAUST* ja mida me selle sõna all mõtleme lähiajaloost kõneldes?
13. Nimeta eesti kultuuritegelane, kes on rahvuselt juut.
14. Nimeta viimase 2000 aasta kuulsaim juut.

3. MOOSES VIIB OMA RAHVA TÖOTATUD MAALE

Jaakobi ja tema suguseltsi ümberasumisest Egiptusesse möödus mitu head sajandit. Juutide töökus ja ettevõtlikkus tegi Egiptuse uusi valitsejaid murelikuks. “Neid on peagi rohkem kui meid,” rääkis vaarao. “Visake kõik vastsündinud juutide poeglapsed jõkke, et neid ei sigineks nii palju juurde.”

Üks Jaakobi poja Leevi soost noormees abiellus samast soost neiuga ja neil sündis poeglaps. Kui poiss ilmale tuli, peitis ema oma last kolm kuud ja kui ta teda enam peita ei suutnud, võttis ta pilliroost hälli, pani poja sellesse ja asetaski Niiluse kaldale kõrkjaisse. Poisi õde MIRJAM seisis kõrval ja vaatas, mis lapsest edasi saab.

NB! Suurenda pilti!

Nicolas Poussin. Vaarao tütar leiab Moosese. Louvre, Pariis

Peagi tuli vaarao tütar samasse kohta suplema. Ta leidis kõrkjaist hälli ja tal hakkas lapsest kahju.

“Kas kutsun mõne heebrea naise, kes last imetaks?” küsis Mirjam.

“Kutsu jah,” vastas vaarao tütar. “See laps on nii armas, et ma ei soovi tema hukku.”

Mirjam kutsus oma ema, kellele vaarao tütar ütles nii: “Anna sellele lapsele piima seni, kui ta seda vajab, ja siis too ta mulle.”

Ja nii saigi juudi poisist Egiptuse vaarao pere liige. Kasuema pani lapsele nimeks MOOSES, mis on tõlkes “poeg”. Temast sirgus nägus ja teotahteline noormees. Kuigi tal polnud oma kodus millestki puudu, ei jäänud talle märkamatuks suguvendade raske orjapõli. Ta tundis neile kaasa.

Kord nägi noor Mooses egiptlast üht heebrea meest peksmas. Ta läks nii raevu, et lõi egiptlase maha ja mattis ta liiva alla.. Teisel päeval nägi ta kaht heebrealast kaklemas. Ta läks neid lahutama, öeldes ühele neist:

“Miks sa peksad oma ligimest?”

Too aga vastas:

“Sa ehk tahad tappa ka mind, nagu sa tapsid tolle egiptlase?”

Mooses mõistis, et kui tema saladust teab juba juhuslik mööduja, siis egiptlastest korralvuritel on see ammuagi teada. Kandsid ju need igast väiksemastki vahejuhtumist alati vaaraole ette. Kiiresti põgenes ta Egiptusest võõrale maale, kus ta peagi naise võttis.

Möödus mitu aastat. Kord karjatas Mooses oma äia pudulohuseid¹. Äkki näis talle, et kibuvitsapõõsas tema ees on üleni tules ning silmipimestavatest leekidest kostab vägev Jumala hääl:

“Mooses! Mooses! Mine Egiptusse tagasi ja vii oma rahvas TÕOTATUD MAALE, sinna, kus elas kord Jaakob, sinu esiisa!”

Veendunud, et ta ei näinud und, ning teades, et teda ohustanud vaarao on surnud, asuski Mooses oma naise ja lastega teele Egiptuse poole.

NB! Suurenda pilti!

Marc Chagall. Mooses leegitseva kibuvitsapõõsa ees. Chagalli Muuseum, Nice.

Algas pikk ja aeganõudev selgitustöö. Egiptuses suhtuti juutidesse üha halvemini. Neid koheldi nagu orje. Nii hakatigi mõtlema: ehk on tõesti parem olla vaba inimene vabal maal.

Mooses määras lahkumispäevaks aja, mil Egiptuse sõjavägi oli kaugel ära. Enne kokkulepitud kohta kogunemist tuli vastu ööd uksehinged määrada talle verega, et need ei kriuksuks. Lammas veristati, et enne väsitavat rännupäeva kõhud kosutavat toitu täis süüa ja esimesel päeval riigipiirile võimalikult lähemale jõuda. Siiani on see kevadpäev juudi rahva suurim püha aastas: **paasapüha**, mis saatuse tahtel langeb kokku kristlaste

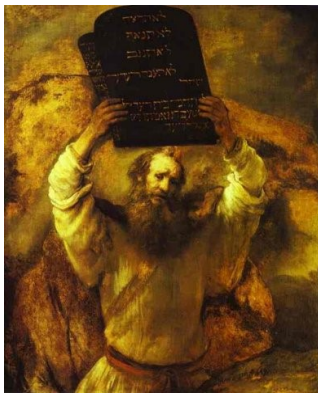
ülestõusmispühade ehk **lihavõtetega**.

Ligi 600 000 täiskasvanud heebrealast, kelle hulgas oli ka neid, kes olid egiptlastega segunenud, võttis jalge alla pika tee. Algas EXODOS² e. väljaränd Egiptusest Kaananimaaale. Otseteed mööda Vahemere kallast minna oli väga ohtlik. Sellel teel jõudnuks Egiptuse sõjavägi neile peagi järele, ning sealsed rahvadki olid sõjakad. Mooses juhtis oma rahva läbi liiva ja vete Punase mere ääres laiuvasse kõrbe.

Mooses mõistis, et orjapõlves elanud inimestega ei ole võimalik uues kohas uut riiki rajada. Tuli oodata, kuni kasvab peale uus põlvkond tegusaid mehi, kel jaksu ja tahet oma esiisade maa kätte võidelda ning üles ehitada. Tervelt nelikümmend aastat liiguti rändrahva kombel ühest välilaagrist teise. Kord, kui rahvas oli näljast nõrkemas, lendas neist üle hiiglaslik vutiparv ja kõik said süüa söönuks maitsvast linnulihast. Hommikuti koguti taimedelt sinna kogunenud valget tolmuks, mida nimetati taevamannaks. Sellest küpsetati kooke.

Et rahvahulka vaos hoida, tuli jalule seada range distsipliin. Jõudnud Siinai mäe jalamile, käskis Mooses rahval teda ootama jääda, sest tema minevat kohtuma Jehoovaga. Vanas Testamendis on kirjas:

“Ja kogu Siinai mägi suitses, kui Jehoova laskus sinna suitsu sees; selle suits tõusis üles nagu sulatusahju suits, ja kogu mägi vabises kõvasti!”

NB! Suurenda pilte!

a) Rembrandt. Mooses. Riiklikud Muuseumid, Berliin.

b) Michelangelo. Mooses. Marmor. San Pietro in Vincoli kirik, Rooma.

Siin kirjutas Mooses kahele kivitahvlile Jumala käsud, mis olid mõeldud kohustuslikuks täitmiseks igale heebrealasele. Kui ta aga Siinai mäelt alla laskus, ei uskunud ta oma silmi: siin valitses täielik anarhia³. Rahvas oli tema äraolekul ebajumalakuju – kuldvasika valmistanud ning tantsis ja kargas selle kuju ümber. 2. Moosese raamatust loeme:

“Ja kui Mooses ligines leerile ja nägi vasikat ning ringtantsu, siis ta viha süttis põlema ja ta viskas lauad käest ning purustas need mäejalamil. [---] Siis Mooses astus leeri väravasse ja ütles: “Kes on Issanda poolt, tulgu minu juurde! Ja tema juurde kogunesid kõik Leevi pojad. Ja ta ütles neile: “Nõnda ütleb Issand, Iisraeli Jumal: igaiüks pangu oma mõõk vööle! Käige edasi ja tagasi leeri väravast väravani ja tapke igaiüks, olgu see ka oma vend, sõber või sugulane!” Ja Leevi pojad tegid, nagu Mooses käskis; ja sel päeval langes rahva seast ligi kolm tuhat meest.”

Taganud rahva hulgas range distsipliini, läks Mooses taas Siinai mäele ja valmistas Jumala näpunäidete järgi uued käsutahvlid. Nii sündisid tuntud juutide kümme käsku, mille kohta hiljem Jeesus ütles, et ta ei tulnud neid käske tühistama, vaid täitma: Need kümme käsku on:

Sul ei tohi olla muid jumalaid peale Jehoova. (See on monoteismi ehk ainujumala idee.)

Sa ei tohi asjata suhu võtta Jumala nime.

Sa pead pühitsema hingamispäeva – sabbatit⁴. (See on selleks, et inimene ahnusest end tööga ära ei tapaks.)

Sa pead austama oma isa ja ema.

Sa ei tohi tappa.

Sa ei tohi abielu rikkuda.

Sa ei tohi varastada.

Sa ei tohi tunnistada oma ligimese vastu valetunnistajana. (Sa ei tohi valetada.)

Sa ei tohi himustada oma ligimese koda. (Sa ei tohi ihaldada oma ligimese kodu.)

Sa ei tohi himustada oma ligimese abikaasat ega tema vara.

Mooses ise ei jõudnudki ära oodata suure retke lõppu. Egiptusest lahkumisest oli möödunud nelikümmend aastat. 120-aastase suurmehe elulõng katkes, kui jõuti Jordani jõe kaldale. Teisel pool Jordani paistis tõotatud maa.

Tuntuim skulptuur Moosesest on kahtlemata **Michelangelo** (1475–1564) loodud istuv ning seadusetahvleid kaenla all hoidev rahvajuht San Pietro in Vincoli (*tõlkes: püha Peetrus ahelais*) kirikus Roomas. Michelangelo kujutab Moosest hetkel, mil ta Siinai mäelt tagasi pöördudes näeb oma rahvuskaaslasi kuldvasika ümber tantsimas; täis kirglikku viha ja hämmeldust on ta iga hetk üles kargamas.

Rembrandt (1606–1669) on oma maalil jäädvustanud hetke, mil Mooses suures vihas esimese kivitahvli purustab. Kivitahvlit pea kohal hoidev raevunud rahvajuht vaatab meile vastu Berliini Maaligalerii seinalt.

Nicolas Poussini (1594–1665) maal Louvre'i muuseumis meenutab meile hetke, mil vaarao tütar leiab Niiluse kaldal väikese Moosese. Sama temaatika on paelunud veel Giorgionet, van Dycki, Tintoretto jt. suuri kunstnikke.

Moosesega seonduv hõõguv kibuvitsapõõsas on sagedane motiiv uuema aja kunstniku **Marc Chagalli** (1887–1985) loomingus.

¹**pudulojus** – väiksem koduloom (lammas, kits)

²**Exodus** – (kr. k.: *teeleasumine, väljaränne*) iisraeli rahva Egiptusest põgenemist kirjeldava Moosese II raamatu kreekaakeelne pealkiri; see väljaränne ise

³**anarhia** – võimu puudumine, seadusetus; *ülek. tähenduses*: korralagedus; **anarhism** – teooria ühiskonnast, milles pole riigivõimu; **anarhist** – selle teooria pooldaja

⁴**sabat** – (*heebrea k.: puhkus*) juudi nädala seitsmes päev, mida pühitsetakse reede õhtust laupäeva õhtuni (võrdle vene keelega: **суббота**)

MÖTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Vaarao tütar pani jõest leitud poisslapsele nimeks Mooses. Mida see sõna tähendab?
2. Kellest sai Moosese imetaja?
3. Kuidas kujutad ette Moosese kõnelust Jehoovaga?
4. Maalikunstis kujutatakse tihti Moosest leegitseva kibuvitsapõõsa taustal. Seleta lahti see episood Moosese elust!
6. Kuidas nimetati Kaananimaad Jeesuse päevil (Rooma impeeriumi ajal)?
7. Kuidas nimetatakse seda maad tänapäeval? Milliseid keeli seal maal kõneldakse?
8. Mis on anarhia ja kes on anarhist?
9. Kuidas taastas Mooses range distsipliini juudi kogukonnas?
10. Millised Moosese käsud sobivad tänapäeva eesti ühiskonda?
10. Mitu aastat kestis juutide väljaränd Egiptusest Kaanimaale?
11. Ehk oleks Mooses saanud oma rahva Kaanimaale ka lühemat teed pidi ja kiiremini viia?
12. Milleks on vaja seadusi? Mis on anarhia? Kes on anarhist?
13. Kui palju juute lahkus Moosese juhtimisel Egiptusest?
14. Kui palju juute elab maailmas praegu? Millistes riikides elab kõige rohkem juute?
15. Milliseid keeli kõneldakse Iisraelis?